

TACİKİSTAN BİLGİ NOTU

KASIM
2022

GÜNCEL VERİLER

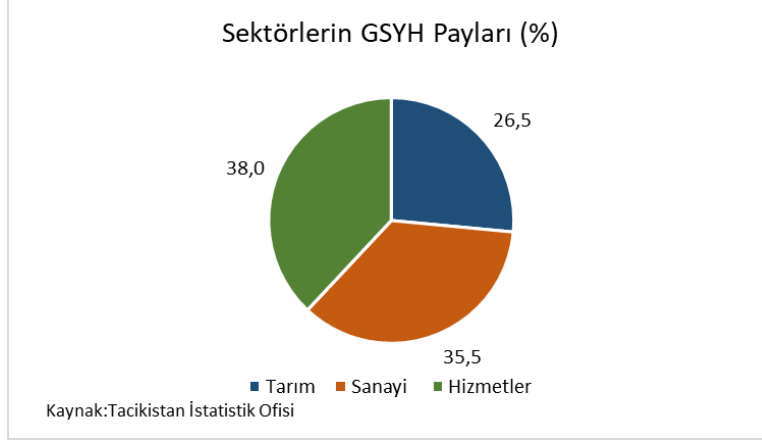
MAKROEKONOMİK
GÖSTERGELER VE TAHMİNLER

GÖSTERGE	DEĞER	2020	2021	2022 (tahmini)
GSYH (cari fiyatlarla)	Milyar USD	8,1	8,7	9,9
Büyüme	%	4,4	9,2	5,5
Nüfus	Milyon Kişi	9,5	9,7	9,8
Kişi Başı Gelir	USD	858	906	1.014
Enflasyon	%	8,6	9,0	8,25
İşsizlik Oranı	%	7,5	7,7	-
Cari Denge / GSYH	%	4,1	8,4	3,8
Bütçe Dengesi / GSYH	%	-4,3	-0,7	-2,5
İhracat	Milyar USD	1,3	1,7	2,0*
İthalat	Milyar USD	3,1	4,2	3,0*

Kaynak: IMF KEG Ekim 22, Trademap, Tacikistan İstatistik Kurumu, *: 2022 Ticaret verileri Yıllıklandırılmıştır

1. TACİKİSTAN EKONOMİSİ GENEL GÖRÜNÜMÜ

Tacikistan, diğer Orta Asya ülkelerinde olduğu gibi Sovyetler Birliği'nin çöküşünün ardından bağımsızlığına ulaşmıştır. Bağımsızlığını kazanmasından sonra 1996 yılına kadar iç karışıklıkların etkisiyle ekonomide daralma gözlenmiş, 1997'de Birleşmiş Milletler, Rusya ve İran'ın devreye girmesiyle aynı tarihten itibaren ekonomide toparlanma gözlenmiştir. Tacikistan günümüzde düşük-orta gelirli ve emtia temelli bir ülkedir. Ekonomi, altın, alüminyum, çinko ihracatına ek olarak genellikle Rusya'daki göçmenlerden gelen havale girişleriyle desteklenmektedir.

Tacikistan'da büyük miktarda kömür yatakları ve az miktarda doğal gaz ile petrol rezervleri bulunmaktadır. Buna ek olarak ülke Orta Asya'nın en büyük hidro-enerji kaynaklarına sahiptir. Öte yandan, hidro-enerji kaynaklarının sadece %6'sı kullanılmaktadır. Bu bağlamda, tamamlandığında dünyanın en yüksek barajı özelliğini taşıyacak olan 3.600 MW kapasiteli Roghun Hidro elektrik Santralinin 1. ve 2. ünite inşaat çalışmaları tamamlanmış ve kullanıma verilmiştir. Proje tamamlandığında yılda 13 milyar KW/Saat elektrik üretilmesi planlanmakta ve üretilen elektriğin büyük bir kısmının Çin ve Pakistan'a satılacağı öngörülmektedir.

Genç nüfus oranının %50'nin üzerinde olduğu ülkede istihdamın %80'i tarım ve hizmet sektörlerinden gerçekleştirilmektedir. Ülkenin onda dokuzunun dağlık bölgelerden oluşması nedeniyle tarımsal alanları kısıtlıdır. Buna karşın, tarımın milli gelirdeki payı %26,5'tir. SSCB zamanında Tacik topraklarının Moskova tarafından pamuk üretimi için kullanılmış olması nedeniyle pamuk, ülkenin önemli ihracat gelirleri arasındadır. Ekonomide tarım sektörünün payı yüksek olmakla birlikte, ülkedeki alt yapının gelişmemiş olması nedeniyle ülke sahip olduğu ihracat potansiyeli tam olarak değerlendirilememektedir. Dolayısıyla, modern tarım ekipmanları, seracılık, gübre, sulama sistemleri gibi alanlarda yatırım potansiyeli bulunmaktadır.

Ülkedeki sanayi faaliyetleri ise çoğunlukla, tarım ürünlerinin imalatına dayanmaktadır. Pamuk-temizleme ile ipek fabrikalarının yanı sıra başkent Duşanbe'de büyük tekstil fabrikası bulunmaktadır. Ağır sanayi içerisinde ise alüminyum üretimi başı çekmektedir. Sanayi sektörü ekonominin %35,5'ini oluşturmaktadır.

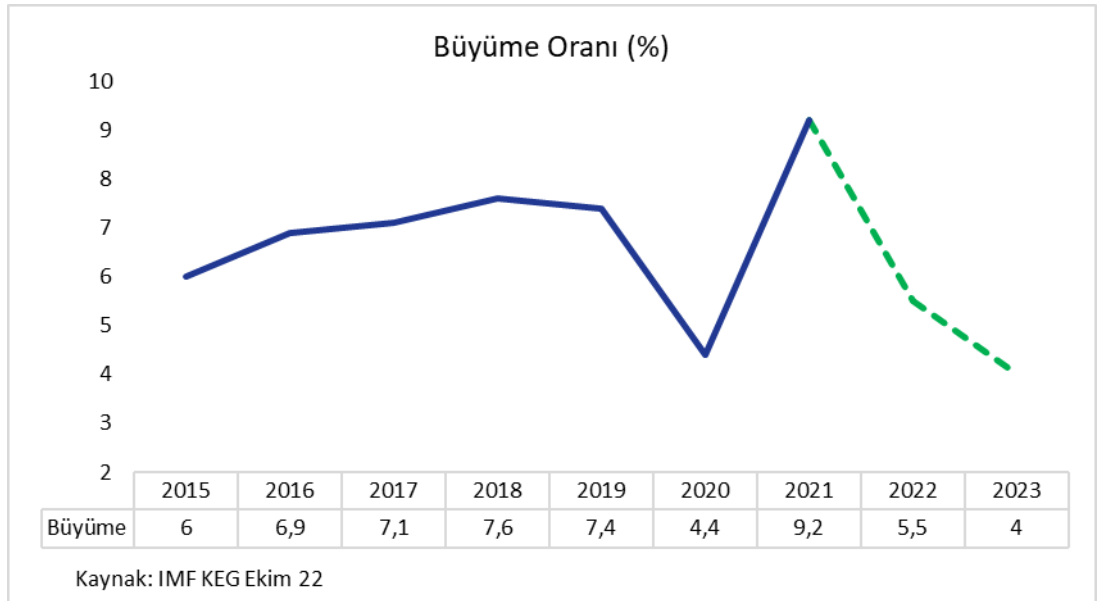
2. BÜYÜME

Son on yılda, Tacikistan yoksulluğu azaltma ve ekonomisini büyüme konusunda istikrarlı bir ilerleme kaydederek, 2015-2018 yılları arasında yılda ortalama %6'nın üzerinde genişlemiştir.

2020 yılında, salgın ekonomi üzerinde sosyal ve sağlık sektörlü baskılar oluşturmuş, yurtiçinde ve yurtdışında işgücü hareketliliği, ekonomik faaliyet üzerinde kısıtlamalar, düşük talep ve azalan yatırımlara da neden olmuştur. İhracat rekor küresel altın talebine sahip olmuştur ancak buna rağmen iç pazar çökmüştür. Bu doğrultuda ekonomi, bir önceki yıl %7,4 olan büyümeden %4,4'e hızla yavaşlamıştır.

2021'de ise ülke, değerli metal ihracatındaki ve iç talepteki artış sayesinde toparlanmaya başlamıştır. Buna ek olarak Rusya ile hava trafiğinin kademeli açılması, işçi dövizlerindeki artışı sağlamış ve hanehalkı tüketiminin toparlanmasını desteklemiştir. Böylece, Tacikistan yıl sonunda %9,2 genişlemiştir.

2022 yılının ilk tahminlerinde Rusya'daki durgunluk işçi dövizlerini keserken gıda fiyatlarını yükseltti, özel kredileri azalttı ve bu doğrultuda Tacikistan büyümesinin %2,5'e gerileceği tahmin edildi. Ancak, son zamanlarda Rus rublesinin ABD doları karşısında değer kazanmasıyla ülkedeki büyüme üzerindeki olumsuz etkiler bir miktar hafifledi. Buna ek olarak, yılın ilk yarısında ülke ekonomisinin %7,4 genişlemesi, yıl sonu tahminlerinin %5,5'e revize olmasını sağladı.

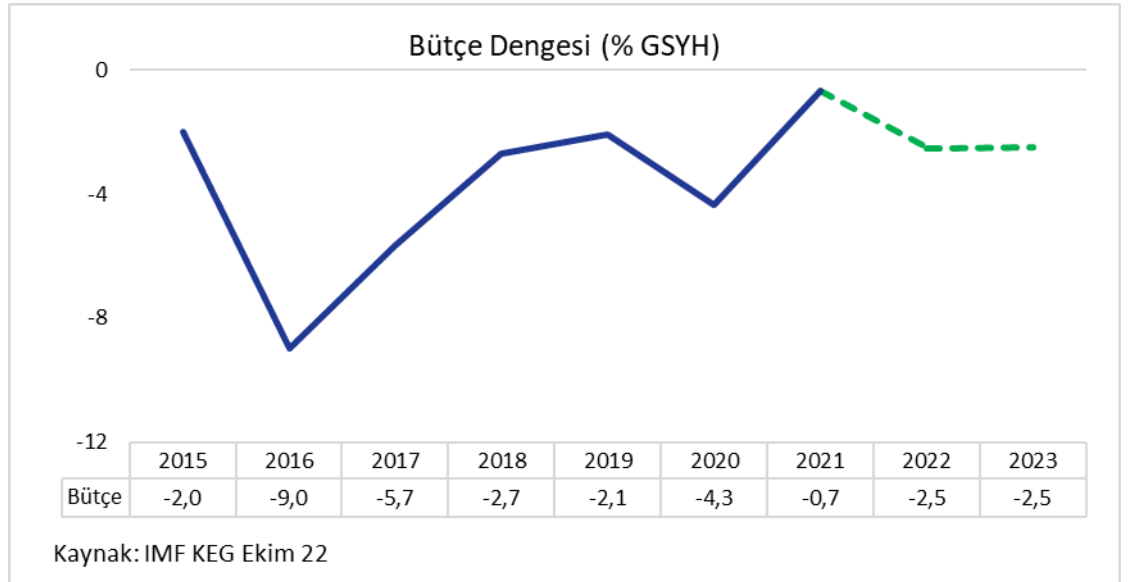

3. BÜTÇE DENGESİ

Yerel para biriminin döviz kuru karşısında değer kaybetmeye başladığı 2015 yılında %2 olan bütçe açığı takip eden yılda giderlerin %40 seviyesinde yükselmesiyle %9'a çıkmıştır. Kamu gelirlerinin %60 ile %70'i arasında değişmekle birlikte çok önemli kısmını gelir vergisi oluşturmaktadır. 2017 yılından itibaren bütçe açığı gerilemeye başlamış 2019 yılında GSYH cinsinden %2,1'e kadar düşmüştür.

Hükümet 2020 yılında devlet bütçesini değiştirmiş, sağlık harcamalarını önemli ölçüde artırmış ve nüfusa yapılan sosyal yardım transferlerini genişletmiştir. Düşük gelirlere rağmen hükümet, bakım ve onarım işlerinde harcama kesintilerini artırarak, yeni ekipman satın alarak ve düşük öncelikli projeleri ertelerek devlet bütçesini konsolide etmeyi başarmıştır. Sonuç olarak, sağlık ve sosyal yardım programlarına yapılan daha yüksek harcamalar nedeniyle değiştirilen kamu maliyesi yıl sonunda GSYH'nın %4,3'ü kadar açık vermiştir.

2021'in ilk yarısındaki sağlam ekonomik faaliyet gelirleri desteklemiştir. Buna ek olarak ertelenen vergi gelirlerinin de yavaş yavaş tahsil edilmeye başlanması bütçe açığının GSYH'nın %0,7'sine kadar geriletmiştir. Buna ek olarak, 2020 yılında GSYH'nın %51'i kadar olan kamu borcu 2021 yılında %41'e gerilemiştir.

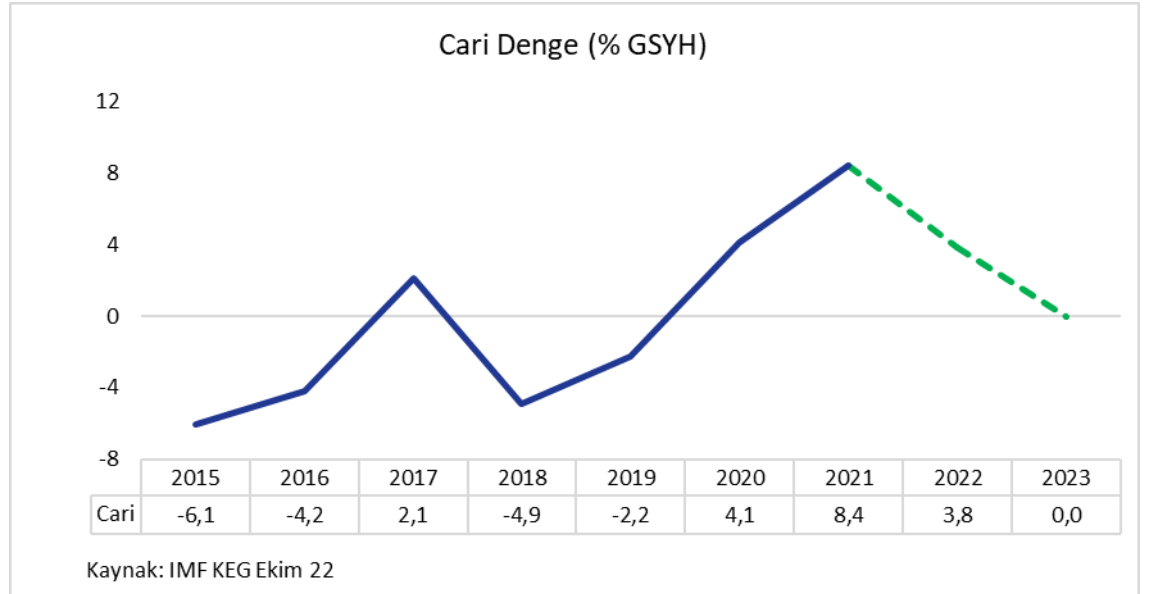

4. CARİ DENGESİ

Tacikistan cari dengesi genellikle açık vermektedir. Sürekli dış ticareti açığı veren ülkede cari dengeyi birincil ve ikincil gelir dengesi (transfer harcamaları) dengelemektedir. 2015 yılında GSYH cinsinden %6,1 açık veren cari denge 2017 yılında dış ticaret açığının azalmasıyla %2,1 fazla vermiştir. 2015 ile 2019 yılları arasında ortalama 500 milyon USD transfer geliri gelmiştir.

2020 yılında ise, yurt dışında (özellikle Rusya'da) çalışan Taciklerden gelen transferler cari dengeyi olumlu etkilemiştir. Altın için güçlü küresel talep ve bu doğrultuda değerli metal ihracatının üç kat artması cari dengeyi pozitifte geçiren bir başka etken olmuştur. Böylece, toplam mal ve hizmet ihracatı 2019'daki yüzde %14,9'a kıyasla GSYH'nin %17,2'sine ulaşmış ve cari denge %4,1 fazla vermiştir.

2021 yılında ise, birincil gelirlerin bir önceki yıla göre %33 ikincil gelirlerin ise %47 artmasıyla cari denge %108 artarak 734 milyon USD fazla vermiştir. (2020: 353 milyon USD) Böylece cari fazla GSYH'nin %8,4'üne ilerlemiştir.

5. SWOT ANALİZİ (FITCH)

Güçlü Yönleri:

- Yabancı yatırımcılar için güçlü bir piyasa liberalizasyonuna sahiptir. İstihdam yüksek, kadınların işgücüne katılımı güçlüdür. Cep telefonu kullanımının yaygın olması, yatırımcılar için teknoloji yatırımları için uygun ortama sahiptir. İşletme kapatma kolaylığı endeksinde üst sıralarda yer almaktadır.
- Tacikistan, hidroelektrik üretimi için önemli bir potansiyele sahiptir.

Zayıf Yönleri:

- Tacikistan hükümeti, önemli pazarların birçoğunda güçlü bir varlığa sahiptir. Yüksek öğrenimin gelişmemiş olması nedeniyle birçok öğrenci yurtdışına gidip oralarda çalışmayı ve iş bulmayı hedefliyor. Bu durum, yüksek vasıflı beyin göçüne neden oluyor. Karayolu ve demiryolu ağlarının bakıma muhtaç olması ve aşırı yüklenmesi nedeniyle yük taşımacılığı ve bölgeler arası ticareti oldukça maliyetlidir. Uluslararası finans piyasalarına erişim zayıf ve işletmeler için kredi mevcudiyetini sınırlamaktadır.
- Tacikistan kamu kurumlarındaki yolsuzluk büyük sorun oluşturuyor, son zamanlarda Afganistan üzerinden Rusya'ya uyuşturucu ticaretinin artması risk olarak görülmektedir.

Fırsatlar:

- Doğum oranını yüksek oluşu ve yaşam beklentisinin artması, işgücü havuzunun genişlemesine neden olmaktadır. Petrol ve doğal gaz aramalarının başlatılması enerji sektörünün çeşitlendirilmesine ve kapasitenin artmasına neden olacaktır. Yeni kaydedilen ve iyileştirilen bir borsa, yabancı yatırımı teşvik etmeyi amaçlamaktadır. Çin ve İran ile bağlarını arttırarak Rusya'ya olan askeri ve ekonomik bağımlılığını azaltabilir.

Tehditler:

- İşgücü piyasasında, Tacikistanlı işçilerin eğitim gereksinimlerinin artmasını sağlayan resmi iş deneyimi ve çeşitli meslek becerileri konularında eksiklikler bulunmaktadır. Fikri mülkiyet mevzuatı güncelliğini yitirmiş ve etkisizdir. Bu durum, ucuz taklitlerin yapılmasına imkan sağlarken işletmeler açısından fiyatı daha düşük olabilecek bu ürünlere karşı risk oluşturmaktadır.
- Tacikistan, gelen havalelere bağımlılığı göz önüne alındığında, Rus ekonomisinin dalgalanmalarına karşı savunmasızdır.
- Yerel para biriminin değer kaybetmesi, uluslararası satın alma gücünü zayıflatır ve enerji sektörü için harcamaları daha da sınırlayabilir.

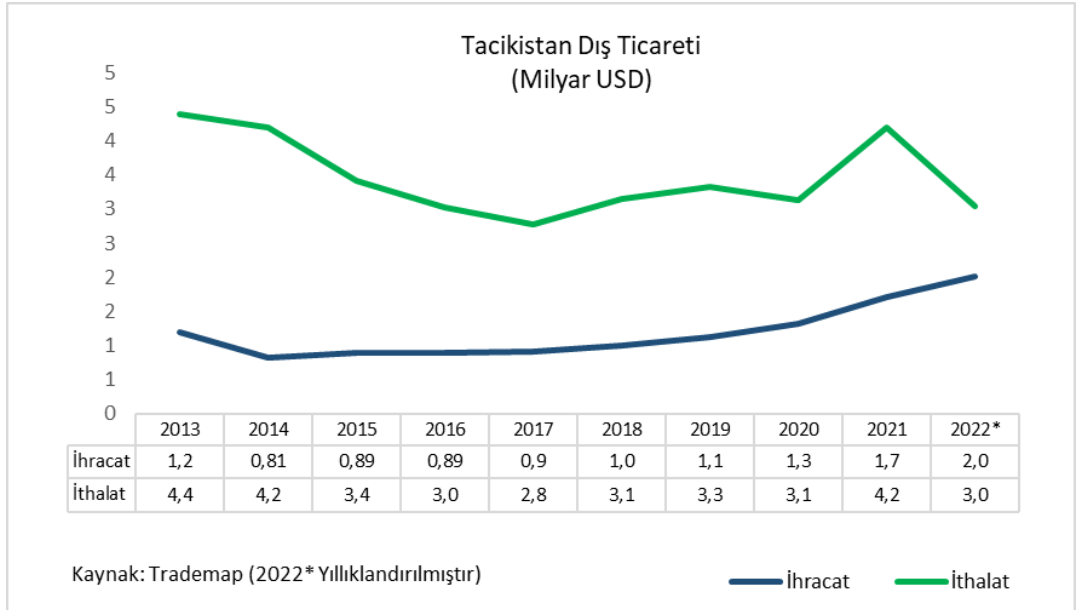
6. TACİKİSTAN DIŞ TİCARETİ

Tacikistan dış ticaretinde genellikle açık vermektedir. 2014 yılında 5 milyar USD seviyesinde olan dış ticaret hacmi ithalattaki gerilemenin etkisiyle 2017 yılında 3,7 milyar USD seviyesine gerilemiştir. Aynı zamanda, 2014 yılında 3,4 milyar USD olan dış ticaret açığı ise 2017 yılında 1,9 milyar USD olmuştur.

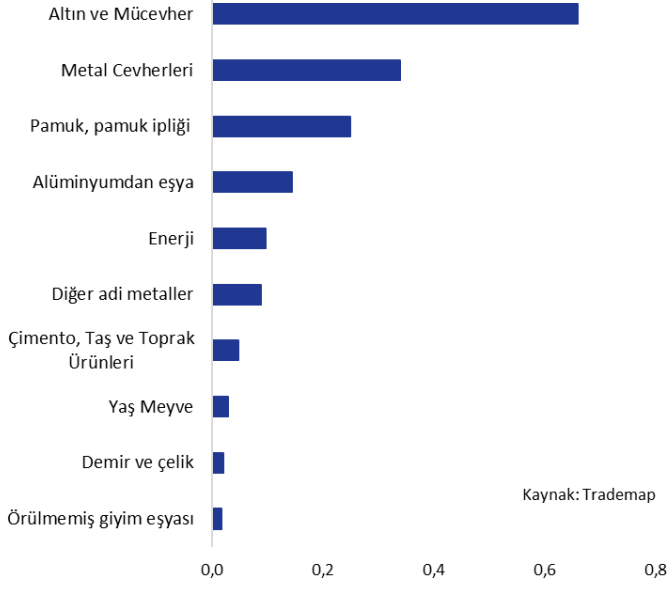
2018 ve 2019 yıllarında ithalatın bir önceki yıla göre sırasıyla %13 ve %6 artması dış ticaret açığını 2,2 milyar USD seviyesine kadar yükseltmiş, dış ticaret hacmi ise 4,4 milyar USD olmuştur. 2020 yılında ise ihracatın 1,3 milyar USD'ye yükselmesi, ithalatın ise 3,1 milyar USD'ye gerilemesiyle dış ticaret açığı 1,8 milyar USD civarına gerilemiştir. 2021 yılında ise ihracat %30 artarak 1,7 milyar USD'ye ithalatın ise 4,2 milyar USD'ye yükselmesiyle dış ticaret açığı 2,5 milyar USD'ye ilerlemiştir.

2022 yılının Ocak-Temmuz döneminde ihracat bir önceki yılın aynı dönemine kıyasla %5,2 artarak 1 milyar USD seviyesine, ithalat ise %33 artarak 1,8 milyar USD seviyesinde gerçekleşmiştir.

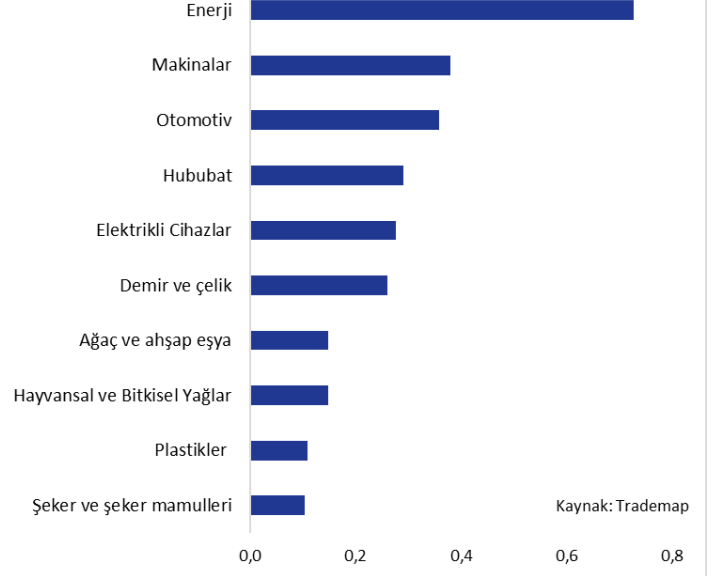
2021 verilerine göre, Tacikistan ihracatında altın-mücevher, metal cevherleri ve pamuk-pamuk ipliği öne çıkmaktadır. Bahsedilen sektörler ülke ihracatının %74'ünü oluşturmaktadır. Hidroelektrik potansiyeli yüksek olan ve yaz aylarında hidroelektrik enerji üreten, ihtiyaç fazlasını ihraç eden Tacikistan kışın hava koşulları nedeniyle elektrik ithal etmektedir. Ülkenin ithalatında, enerji sektörü %17'yi, makinalar %9'u ve otomotiv %8'i oluşturmaktadır.

Tacikistan İhracatı
(2021, Milyar USD)

Tacikistan İthalatı
(2021, Milyar USD)

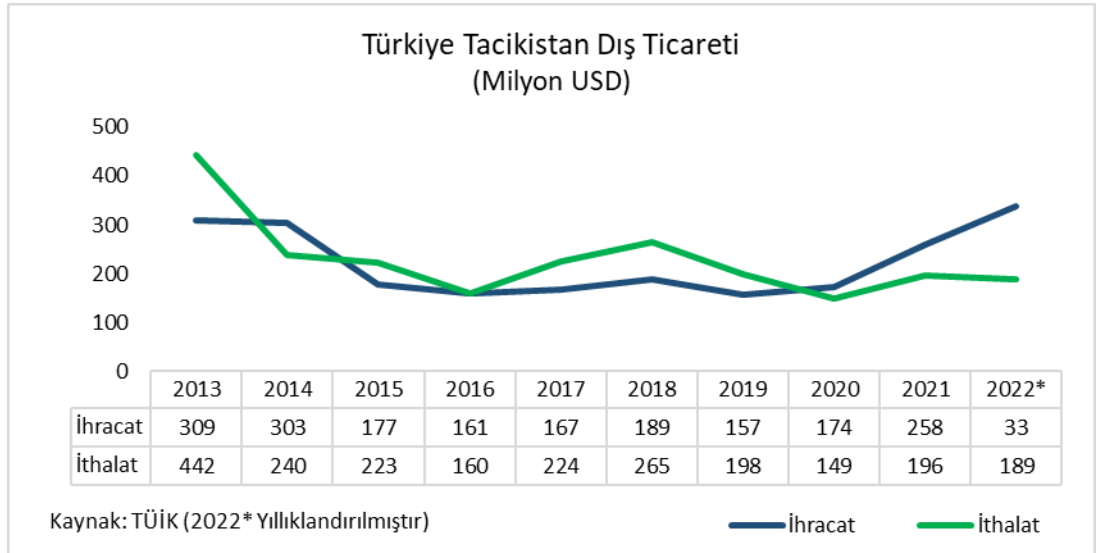
7. TÜRKİYE- TACİKİSTAN TİCARETİ

2014 yılında 543 milyon USD olan dış ticaret hacmi ithalattaki gerilemenin etkisiyle 2016 yılında 321 milyon USD'ye gerilemiştir. Aynı zamanda, 2014 yılında 64 milyon USD olan dış ticaret fazlası 2016 yılında 1 milyon USD'ye gerilemiştir

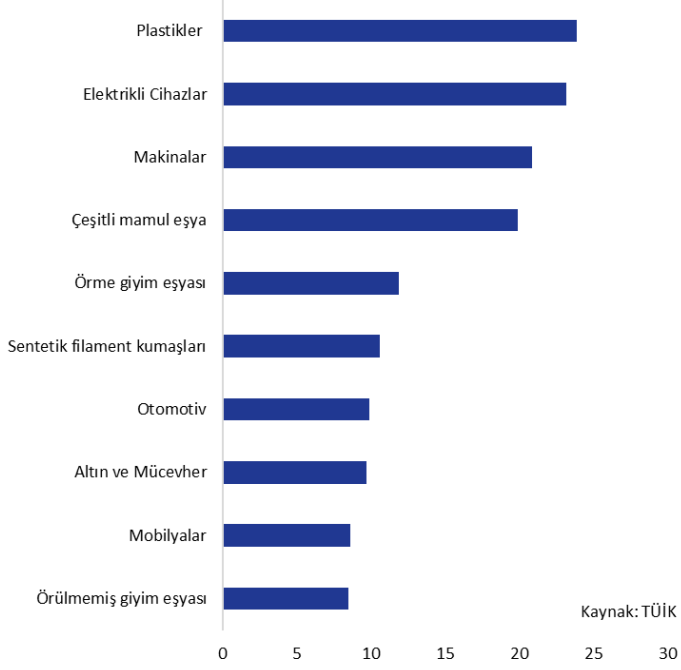
2017-2019 döneminde ihracatın 200 milyon USD'nin altında kalması, ithalatın ise bu seviyenin yakınında ve üzerinde gerçekleşmesi dış ticaret açığını artırarak 40-70 milyon USD arasına çıkartmıştır. 2020 yılında ihracatın bir önceki yıla göre %11 artarak 174 milyon USD'ye yükselmesi, ithalatın ise %25 daralarak 149 milyon USD'ye gerilemesi dış ticaret hacmini bir önceki yıla göre düşürürken, 25 milyon USD dış ticaret fazlası yaşanmasını sağlamıştır. 2021 yılında ise, ihracatta %50'ye yakın gerçekleşen artış dış ticaret hacmini 454 milyon USD'ye; dış ticaret fazlasını ise 63 milyon USD'ye taşımıştır.

2022 yılının Ocak-Eylül döneminde Tacikistan'a olan ihracat bir önceki yılın aynı dönemine kıyasla %42 artarak 266 milyon USD'ye yükselmiştir. İthalat ise aynı dönemde %5 daralarak 129 milyon USD'ye gerilemiştir.

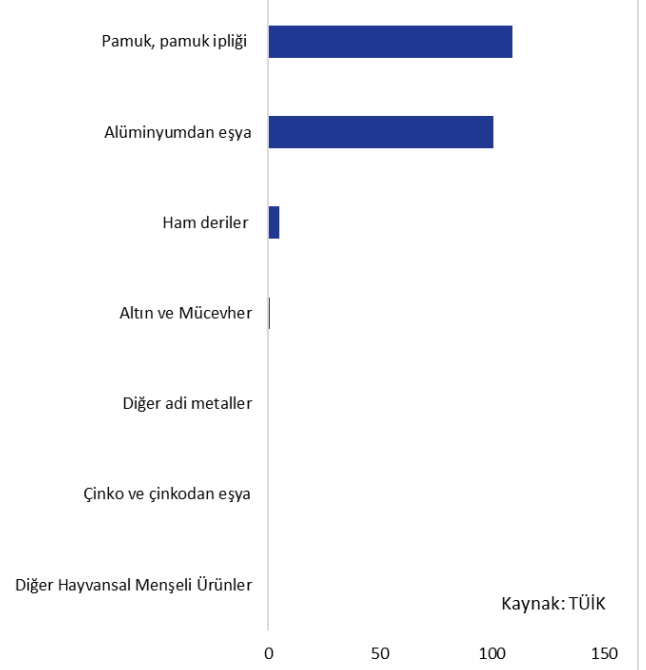
Ürün bazında ise, 2021 verilerine göre Tacikistan'a olan ihracatta plastikler, elektrikli cihazlar ve makinalar öne çıkmakta olup ülkeye olan ihracatın sırasıyla %10, %9,5 ve %9'unu oluşturmaktadır. İthalat tarafından ise pamuk-pamuk ipliği %50'yi, alüminyumdan eşya ise %47'yi oluşturmaktadır.

Türkiye'nin Tacikistan'a İhracatı (ÖTS, Milyon USD, 2021)

Türkiye'nin Tacikistan'dan İthalatı (ÖTS, Milyon USD, 2021)

DIŞ EKONOMİK İLİŞKİLER KURULU

Huzur Mahallesi, Azerbaycan Caddesi Skyland Sky Office No: 4
B Blok Kat: 21-22 Seyrantepe 34485 Sarıyer/İstanbul

www.deik.org.tr • info@deik.org.tr

[Twitter](#) [Instagram](#) [LinkedIn](#) [YouTube](#) [Facebook](#) /deikiletisim | www.deik.org.tr